

Γονείς και εκπαιδευτικοί μαζί με το μαθητή, ενάντια στη βία

Έφη Γουργιώτου
Επίκουρη Καθηγήτρια
Π.Τ.Π.Ε.
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Εκφοβισμός...ένα σχετικά νέο πρόβλημα

- Κάποτε τα περιστατικά βίας και παραβατικότητας των ανηλίκων αποτελούσαν κάτι τελείως άγνωστο για την ελληνική πραγματικότητα.
- Οι ανησυχίες των γονέων περιορίζονταν μόνο στην επίδοση των παιδιών τους στα μαθήματα και ο χώρος του σχολείου ήταν για αυτά εξίσου ασφαλής με το σπίτι τους.

Οι αιτίες του φαινομένου...

- Το πολυπολιτισμικό και έντονα ποικιλόμορφο σύστημα στο οποίο η χώρα μας φαίνεται να μην έχει καταφέρει να προσαρμοστεί ακόμη.
- Οι οικονομικές ανισότητες,
- Οι καινούριες μορφές ψυχαγωγίας των παιδιών,
- Ο έκδηλος ρατσισμός,
- Η αδυναμία του εκπαιδευτικού συστήματος να μεταδώσει ανθρωπιστικές αξίες
- Η έλλειψη του απαραίτητου χρόνου των γονέων και
- Τα λάθος πρότυπα
- Η ανεξέλεγκτη χρήση του Ίντερνετ από τους μαθητές από μικρή ηλικία.

Μύθοι, παρερμηνείες, διαστρεβλώσεις, προκαταλήψεις και λανθασμένες πεποιθήσεις γύρω από τη σχολική βία.

- Στο δικό μας σχολείο σχολική βία δεν υπάρχει.
- Η ζωή είναι σκληρή και πρέπει να μάθεις να αμύνεσαι.
- Πήγαινε γυρεύοντας. Καλά να πάθει!

Οι συνέπειες του φαινομένου είναι καθοριστικές για τη ζωή όλων

- Οι συνέπειες του φαινομένου είναι καθοριστικές για τη ζωή τόσο των θυτών και των θυμάτων όσο και όλων των μαθητών.
- Αναπτύσσονται αρνητικά συναισθήματα –φόβος, άγχος- που μπορεί να οδηγήσουν από τη σχολική εγκατάλειψη ως την αυτοχειρία.
- Οδηγεί στην ενίσχυση χαμηλής αυτοεκτίμησης στα θύματα και στη δημιουργία ψυχολογικών προβλημάτων που μπορεί να τα συνοδεύουν σε όλη τους τη ζωή.
- Διαμορφώνεται στρεβλή αντίληψη περί ανθρωπίνων σχέσεων τόσο από μέρους των θυμάτων όσο και από μέρους των θυτών.
- Η ισχύς γίνεται κριτήριο κοινωνικής επιβίωσης και συνύπαρξης, με αποτέλεσμα την αδυναμία σωστής κοινωνικοποίησης και των θυμάτων και των θυτών, αλλά και όλων των μαθητών που διάγουν τη μαθητική τους ζωή σε πλαίσιο βίας.
- Η αλληλεγγύη, η συντροφικότητα, η συλλογικότητα, ο αλτρουισμός απορρίπτονται ως αξίες συνύπαρξης, αφού δεν έχουν βιωθεί κατά τη σχολική ζωή.

Τι είναι ο σχολικός εκφοβισμός

- Η χρήση βίας δηλαδή μεταξύ μαθητών, ή παιδιών παρόμοιας ηλικίας, με σκοπό να προκαλέσει πόνο και αναστάτωση, όπως:

Εκδηλώνεται...με τη:

- **Σωματική βία:** σπρωξίματα, κλωτσιές, μπουνιές, χαστούκια, τρικλοποδιές, χτυπήματα με αντικείμενα, τράβηγμα μαλλιών...
- **Λεκτική βία:** κοροϊδία, βρίσιμο, σαρκασμός, ειρωνεία, διάδοση αρνητικών σχολίων εξαιτίας της καταγωγής, της κοινωνικής τάξης, της οικονομικής ή οικογενειακής κατάστασής του ή της διαφορετικότητάς του, χειρονομίες, συκοφαντικά γκράφιτι...

Εκδηλώνεται...με τη:

- **Συναισθηματική βία:** προσπάθεια για σκόπιμη απομόνωση του παιδιού, για άσκηση επιρροής στην ομάδα των συνομηλίκων ώστε να αισθανθούν αντιπάθεια για κάποιο συγκεκριμένο συμμαθητή τους, διάδοση κακόβουλων φημών και ψευδών, καταστροφή των πραγμάτων του, εκβιασμός για χρήματα, απειλές.
- **Σεξουαλική βία:** υβριστικά σχόλια, σκίτσα και γκράφιτι με σεξουαλικό περιεχόμενο, ανήθικες χειρονομίες, ανεπιθύμητο άγγιγμα, μέχρι και σοβαρές σεξουαλικές επιθέσεις.
- **Ηλεκτρονική βία:** χρήση Ίντερνετ, email, chat room, και κινητών με κλήσεις και sms με προσβλητικό και απειλητικό περιεχόμενο, χρήση κάμερας με σκοπό την απειλή και την ταπείνωση του παιδιού.

Παραδείγματα...

- Συχνά μια ομάδα μικρών κοριτσιών δεν αφήνουν τη Χριστίνα να παίξει μαζί τους. Τα Χριστούγεννα αυτή γνωρίστηκε με η/ν Ιωάννα και άρχισε μετά τις γιορτές να παίζει στο διάλειμμα μαζί της. Τότε η ομάδα των κοριτσιών άρχισε να ενοχλεί την Ιωάννα και επίμονα να της ζητούν να μη παίζει με την Χριστίνα.
- Ο Παναγιώτης είναι ένας μελετηρός και καλός μαθητής. Οι άλλοι τον πειράζουν και τον αποκαλούν «σπασίκλα». Συχνά τον καλούν πιεστικά να παίξει μαζί τους σε παιχνίδια που γνωρίζουν ότι δεν του αρέσουν. Αν όμως δεχτεί τελικά, τον αφήνουν να περιμένει ή τσακώνονται μπροστά του αν θα πρέπει να παίξει και ποιο ρόλο θα έχει στο παιχνίδι, με το επιχείρημα ότι δε θα τα καταφέρει. Επίσης, του κάνουν φάρσες και του κρύβουν τα τετράδια ασκήσεων, ώστε να φανεί στην τάξη ότι ήρθε αδιάβαστος.

Παραδείγματα...

- Ο εκπαιδευτικός της τάξης αναθέτει σ' ένα μαθητή την υπευθυνότητα σε μια ομαδική δραστηριότητα. Ο Κώστας, που πάντα ενδιαφερόταν γι' αυτήν τη δραστηριότητα, νιώθει ότι είναι άδικο που δεν επέλεξε ο εκπαιδευτικός αυτόν για υπεύθυνο. Αρνείται να συμμετάσχει λέγοντας ότι η σύνθεση της ομάδας δεν είναι καλή και δεν αξίζει τον κόπο. Την ώρα της δραστηριότητας περιφέρεται και ενοχλεί τις άλλες ομάδες.
- Ο Στέλιος και ο Κώστας είναι δύο αχώριστοι φίλοι που στο διάλειμμα παίζουν συχνά μαζί στον παιδότοπο. Όμως μετά τις γιορτές του Πάσχα ο Κώστας άρχισε να παίζει με μια άλλη ομάδα μαθητών. Τρέχουν να πάνε πρώτοι στον παιδότοπο και δεν αφήνουν τον Στέλιο να παίξει μαζί τους. Τελικά αυτός αρχίζει να κάνει παρέα με άλλους μαθητές. Και αυτοί με τη σειρά τους μονοπωλούν το παιδότοπο και αρχίζουν να τσακώνονται με την ομάδα του Κώστα.

Παραδείγματα...

- Η Μάρα είναι μαθήτρια από γονείς οι οποίοι είναι ξένοι εργάτες. Είναι πολύ όμορφη και συμπαθητική, όμως προφέρει τα ελληνικά μ' έναν ιδιαίτερο τρόπο. Μια ομάδα κοριτσιών αρχίζουν να την πειράζουν, να μην την προσκολλούν να παίξει μαζί τους, να την μιμούνται και να γελούν εις βάρος της.
- Ένας μαθητής έχει ειδικές μαθησιακές δυσκολίες. Ορισμένες ώρες την ημέρα πηγαίνει στην ειδική τάξη για βοήθεια στην ανάγνωση και την αριθμητική. Μερικοί μαθητές τον αποκαλούν «βλάκα» ή τον προκαλούν με ερωτήσεις που ξέρουν ότι δε θα απαντήσει σωστά και κάνουν πλάκα μαζί του ή του κάνουν τηλεφωνικές φάρσες

Όλοι είμαστε συνυπεύθυνοι

- Το άμεσο πλαίσιο της οικογένειας
- Οι συγγενείς, γείτονες, εκτεταμένο οικογενειακό πλαίσιο
- Οι φορείς και σχολεία
- Το ευρύτερο κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό πλαίσιο...

Η στάση και η συμπεριφορά των παραβατικών μαθητών αποτελεί μικρογραφία του οικογενειακού, σχολικού και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Το παιδί μου σκορπάει το φόβο. Γιατί;

- Μεγαλώνει σε ένα απορριπτικό και βίαιο περιβάλλον.
- Είναι δυστυχημένο και προσπαθεί να μεταφέρει το έλλειμμα χαράς που νιώθει στους άλλους.
- Ζηλεύει το παιδί που εκφοβίζει
- Στοχεύει στη “διαφορετικότητα” του άλλου για να τον κάνει να νιώσει άσχημα για τον εαυτό του και να τον απαξιώσει.

Μήπως το παιδί μου είναι δέκτης Βίας; Γιατί;

- Γιατί είναι “διαφορετικό”, στο χρώμα του δέρματος, στην εθνικότητα, στο φύλο, στο βάρος, τη σχολική επίδοση, την κοινωνική συστολή, κ.ά..

Ποια είναι τα σημάδια και οι συνέπειες του σχολικού εκφοβισμού στα θύματα;

- Το παιδί επιστρέφει σπίτι πεινασμένο, με σχισμένα ρούχα, κατεστραμμένα βιβλία, του λείπουν πράγματα, ζητά ή κλέβει χρήματα (για να τα δώσει στο θύτη-εκβιαστή), χάνει συνέχεια το κολατσιό του ή τα χρήματά του.
- Έχει ανεξήγητες μελανιές-χτυπήματα και δίνει απίθανες εξηγήσεις για αυτά.
- Το παιδί γίνεται ανεξήγητα επιθετικό στο σπίτι, παράλογο, προκαλεί φασαρίες, επιτίθεται σε άλλα παιδιά ή αδέρφια.

...Ποια είναι τα σημάδια και οι συνέπειες του σχολικού εκφοβισμού στα θύματα;

- Φοβάται να χρησιμοποιήσει το κινητό ή το email και τρομάζει όταν λαμβάνει μήνυμα στο κινητό
- Φοβάται να περπατήσει μόνο στο σχολείο κι εκλιπαρεί να το πάνε σχολείο με το αμάξι
- Δεν θέλει ούτε να χρησιμοποιήσει το λεωφορείο και αλλάζει διαδρομή πηγαίνοντας προς το σχολείο
- Δε θέλει να πηγαίνει σχολείο, κάνει απουσίες / κοπάνες
- Δείχνει ανήσυχο / χάνει την αυτό-πεποίθησή του.

...Ποια είναι τα σημάδια και οι συνέπειες του σχολικού εκφοβισμού στα θύματα;

- Αρχίζει να τραυλίζει.
- Σταματά να τρώει.
- Κλαίει πριν κοιμηθεί / έχει εφιάλτες.
- Απειλεί με αυτοκτονία.
- Πέφτει η σχολική του επίδοση.
- Δεν θέλει να πάει σχολείο.

Ούτε θύμα ούτε θύτης, απλοί παρατηρητές...

- Όσοι θεωρούν ότι δεν είναι δική τους δουλειά αυτό που συμβαίνει, οι ουδέτεροι, που δε θέλουν να πάρουν το μέρος του θύτη ή του θύματος, οι αναποφάσιστοι,
- Όσοι δε θέλουν να χαλάσουν την ήδη υπάρχουσα φαινομενική ισορροπία,
- Όσοι θεωρούν ότι το περιστατικό είναι πιο πολύπλοκο από όσο φαίνεται,
- Όσοι δεν έχουν ολοκληρωμένη εικόνα,
- Όσοι είχαν κάποια άσχημη εμπειρία κατά το παρελθόν,
- Όσοι πιστεύουν ότι η συνεισφορά τους δε θα κάνει τη διαφορά,
- Όσοι αναγνωρίζουν την πολυπλοκότητα του φαινομένου και την ύπαρξη πολλών και διαφορετικών απόψεων,
- Όσοι υποστηρίζουν ότι υπακούν σε μία δυνατώτερη εξουσία με συγκεκριμένους κανόνες τους οποίους δε θέλουν να αλλάξουν,
- Όσους δεν τους αγγίζει το περιστατικό επειδή δεν τους αφορά άμεσα και όσους πιστεύουν ότι στο θύμα αξίζει αυτό που έπαθε.

Μπορούμε να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα;

- Πώς μπορούμε από κοινού εκπαιδευτικοί και γονείς να αναπτύξουμε μια συνειδητή και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση της επιθετικής συμπεριφοράς ώστε να βοηθήσουμε στην ομαλότερη ένταξη του παιδιού στη σχολική ζωή, στο ευρύτερο περιβάλλον και την κοινωνικοποίησή του;
- Πώς μπορούμε να το εφοδιάσουμε με τις προϋποθέσεις εκείνες που θα το βοηθήσουν να διαμορφώσει καλύτερες, υγιείς, δημιουργικές και ειλικρινείς σχέσεις;

Πρόληψη = έγκαιρη αντιμετώπιση

Κύριες στρατηγικές πρόληψης θα μπορούσαν να είναι:

- Η ανάδειξη της αξίας του διαλόγου ως μέσου προαγωγής της επικοινωνίας, έκφρασης των συναισθημάτων και μέσου επίλυσης των διαφορών,
- Η ανάδειξη της αξίας του σεβασμού προς τη διαφορετικότητα και αξιοποίηση των θετικών της στη σχολική ζωή,
- Οι εκδηλώσεις οι σχετικές με τη βία στη σχολική κοινότητα σε συνεργασία των μαθητών με τους καθηγητές,
- Η οργάνωση περισσότερων ομαδικών δραστηριοτήτων στο χώρο του σχολείου και εκτός σχολείου για την καλύτερη γνωριμία των μαθητών και τη σύσφιξη των σχέσεων και
- Η υιοθέτηση της ομαδοσυνεργατικής μάθησης ως τρόπος διδασκαλίας, η οποία διευκολύνει την επικοινωνία και ενισχύει τους δεσμούς μεταξύ των μαθητών.

Το σχολείο...μπορεί να συμβάλει στη...

- Διαμόρφωση καλού σχολικού κλίματος και επικοινωνίας, διαλόγου και εμπιστοσύνης ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές
- Δημιουργία ξεκάθαρων κανόνων, που θα συνοψίζονται στο Σχολικό Κανονισμό. Ο Κανονισμός θα είναι προϊόν της συνεργασίας εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων. Μέσω του Σχολικού Κανονισμού θα προβλέπονται μεταξύ άλλων και οι βασικοί τρόποι διαχείρισης βίαιων συμπεριφορών στην καθημερινή σχολική ζωή.
- Αξιοποίηση του θεσμού των μαθητικών συμβουλίων έτσι ώστε να επιτευχθεί η κατανόηση, η διαμόρφωση και η τήρηση των σχολικών κανόνων.
- Δημιουργία σε κάθε σχολική μονάδα «ομάδας εκπαιδευτικών συμβούλων», που με κατάλληλη εκπαίδευση, ειδικές γνώσεις και δεξιότητες θα παρεμβαίνουν ύστερα από την εκδήλωση βίαιων ενεργειών, με σκοπό τη συμφιλίωση των μαθητών.
- Δημιουργία «ομάδας μαθητών φιλίας» που αντιμετωπίζει περιστατικά ενδοσχολικής βίας
- Αύξηση της επίβλεψης του σχολικού χώρου
- Ευαισθητοποίηση και συνεργασία με τους γονείς, προκειμένου να σταματήσει ο κύκλος αναπαραγωγής και ενθάρρυνσης της ενδοσχολικής βίας
- υμμετοχή υποστηρικτικών μηχανισμών (ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών κλπ), για την επίλυση σοβαρών ζητημάτων που σχετίζονται και με παράγοντες εξωτερικούς των σχολείων, όπως προσωπικά ή οικογενειακά προβλήματα.

Το σχολείο...μπορεί να συμβάλλει στη...

σε επίπεδο τάξης:

- Συζήτηση στην τάξη για τον ορισμό, τις μορφές και τις επιπτώσεις της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού
- Στην ανάπτυξη τρόπων και προτάσεων για πρόληψη και αντιμετώπιση από τους μαθητές: σύνταξη των κανόνων της τάξης ενάντια στη βία.
- Στην παροχή βοήθειας από μαθητές σε άλλους, για την επίλυση συγκρούσεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε βία.
- Στη διεξαγωγή προγραμμάτων και βιωματικών εργαστηρίων που στόχο θα έχουν τη βελτίωση των κοινωνικών δεξιοτήτων και των σχέσεων συνύπαρξης - συνεργασίας.
- Στην παροχή ευκαιριών για θετική έκφραση της επιθετικότητας (π.χ. μέσω των αθλημάτων).

Η οικογένεια... μπορεί να συμβάλει εάν...

- Συνεργαστείτε στενά με το σχολείο για να πληροφορηθείτε για την έκταση και τη σοβαρότητα του περιστατικού καθώς και για τους τρόπους αντιμετώπισής του.
- Προσφέρετε στο παιδί σας υποστήριξη και ασφάλεια.
- Εξηγήσετε στο παιδί σας ότι τα πράγματα μπορούν να αλλάξουν μόνο αν «σπάσει η σιωπή».
- Εξηγήσετε στο παιδί σας ότι το να μιλήσει στους ενήλικες για περιστατικά βίας και εκφοβισμού δεν αποτελεί «κάρφωμα».
- Ακούσετε προσεκτικά τι έχει να σας πει το παιδί σας για τα συναισθήματά του και για τις ανάγκες του.
- Παρακολουθήσετε την εξέλιξη της κατάστασης αλλά και την υγεία του παιδιού σας.

Αν το παιδί σας παραπονιέται για μεγάλο χρονικό διάστημα ότι έχει σωματικούς πόνους, αν παρατηρείτε ότι έχει δυσκολίες στον ύπνο ή αν αρνείται επίμονα να πάει στο σχολείο, επισκεφτείτε έναν ειδικό ψυχικής υγείας για παιδιά.

Εάν είστε γονείς παιδιού που ασκεί βία και εκφοβίζει συμμαθητές του στο σχολείο:

- Συνεργαστείτε με το σχολείο, για την αντιμετώπιση του προβλήματος του παιδιού σας σχετικά με τη βία.
- Συνεργαστείτε με τον Διευθυντή και τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό του τμήματος του παιδιού σας για την εφαρμογή των κανόνων, των συνεπειών και την πρόληψη τέτοιων συμπεριφορών.
- Παρακολουθήστε την εξέλιξη της κατάστασης και συνεργαστείτε στενά με το σχολείο. Παρατηρήστε αν το παιδί σας εμπλέκεται συχνά σε καβγάδες ή εκδηλώνει εκφοβιστική συμπεριφορά και με τα παιδιά της γειτονιάς ή και με εσάς στο σπίτι. Μιλήστε γι' αυτά στο Διευθυντή και τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό του τμήματος και συνεργαστείτε μαζί τους για να πάρετε βοήθεια.

Ας κατανοήσουμε όλοι

- Ότι η κατεστραμμένη αμοιβαιότητα γεννά βία...
- Η αποστέρηση γεννά βία...
- Το αίσθημα αδικίας γεννά βία...

Πώς μπορούμε να αντισταθούμε στη βία;

- Με τη γνώση και την αυτοσυνείδηση, όχι απλά με την πληροφόρηση πάνω στους παράγοντες εκείνους που προσδιόρισαν την ιστορία της κοινωνίας μας και την προσωπική μας ιστορία.
- Καμιά εθνική ελευθερία δεν τα καταφέρνει να ζήσει για πολύ, όταν στις ψυχές των ανθρώπων πεθαίνει η ελευθερία του Πνεύματος και του Ήθους.

Όλοι μαζί μπορούμε...

- απαιτείται συλλογική προσπάθεια από το σχολείο, τους δασκάλους, τις οικογένειες των θυτών και των θυμάτων αλλά και υπεύθυνων κοινωνικών δομών για μια δυναμική αντιμετώπιση του φαινομένου._